



## Klimkovics Ferenc *Salamon és Szent László kibékülése Szent István sírjánál 1083-ban* című képeről

Nátyi Róbert\*

\* Szegedi Tudományegyetem

### Kulcsszavak

lappangó műtárgy  
attribúció  
Klimkovics Ferenc  
történelmi festészet

latent artwork  
attribution  
Ferenc Klimkovics  
historical painting

### Absztrakt

A Móra Ferenc Múzeum képzőművészeti gyűjteményében 55.613.1 leltári szám alatt találjuk azt a XIX. századi, nagyméretű történelmi kompozíciót, amely a tanulmány témáját képezi. A leíró karton szűkszavú információi szerint az eddig ismeretlen festő történelmi jeleneteként számon tartott vászon Klimkovics Ferenc (1825-1890) kassai születésű alkotó *Salamon és Szent László kibékülése Szent István sírjánál 1083-ban* című, a művészettörténeti szakirodalomban eddig lappangó műként aposztrofált festményével azonos. Annak ellenére, hogy a darab eddig rejtőzködött a kutatók előtt, viszonylag sokszor foglalkoztatta a korszak szakértőit, hiszen reprodukciói még készüléseinek évében megjelentek. A XIX. század történeti festészetére reflektáló kiállítások katalógusai, illetve a vonatkozó szakirodalom az 1960-as évektől kezdve, festmény híján a műről készült grafika ismert, föllelhető példányait elemezte. A dolgozat a több évtizede attribúció nélküli festmény azonosításának tényén túl az alkotás ikonográfiai, történeti tartalmaival, keletkezéstörténetével, illetve recepciótörténetével is foglalkozik.

A Móra Ferenc Múzeum képzőművészeti gyűjteményében 55.613.1 leltári szám alatt találjuk azt a XIX. századi, attribúció nélküli nagyméretű történelmi kompozíciót, amely tanulmányunk témáját képezi.<sup>1</sup> A leíró karton alapján, 1955-ben lajstromba vett, eddig ismeretlen festő történelmi jeleneteként számon tartott monumentális vászon Klimkovics Ferenc (1825-1890) kassai születésű alkotó *Salamon és Szent László kibékülése Szent István sírjánál 1083-ban* című, a művészettörténeti szakirodalomban eddig lappangó műként aposztrofált festményével azonos (Pesti Műegylet Évkönyve 1859-re 1860: 2, 4, 6).

Annak ellenére, hogy a kép eddig rejtőzködött a kutatók előtt, viszonylag sokszor foglalkoztatta a korszak szakértőit, hiszen reprodukciói még készüléseinek évében napvilágot láttak a *Képes Újság* és a *Sonntags Zeitung* hasábjain, majd a kiegyezés évében a *Hazánk s a Külföld* is reprodukálta (Forrásait közli: Kerny 2013: 366). A kép korabeli népszerűségét mutatja, hogy 1860-ban a Haske és társa Műintézet műlapján, egy ismeretlen grafikus litográfiájaként is terjesztették (Cennerné 1995).<sup>2</sup> Sőt, Szana Tamásnak a századfordulón írt, az 1800-as évek hazai festészetéről kiadott reprezentatív munkájában is megtaláljuk illusztrációját (Szana 1901: 128).

A XIX. század történeti festészetével foglalkozó kiállítások katalógusai, illetve a vonatkozó szakirodalom az 1960-as évektől kezdve, festmény híján a litográfia ismert, föllelhető példányait elemezte, illetve ezek különböző változatait reprodukálta (Révész 2000: 591, Szvoboda 2007: 190, 438-440). Majdnem minden szerző sajnálatának adott kifejezést, hogy a korszak képzőművészetében oly fontosnak tartott műalkotás ismeretlen helyen tartózkodik. Most már az alkotás ismeretében elmondhatjuk, hogy a XIX. századi litográfusok igen precíz munkát végeztek, hiszen a műlapokon az eredeti kompozíció minden egyes részletét és elemét szerepeltették.

A szegedi múzeum raktárában őrzött, alapos restaurálásra szoruló kép provenienciájáról szinte semmit sem tudunk.<sup>3</sup> A rendelkezésre álló szűkszavú dokumentumok alapján 1944/45-ben került a Szeged Városi Könyvtár- és Múzeum birtokába. Az alkotás eredetileg minden bizonnyal valamelyik, 1944-ben elhurcolt szegedi zsidó család tulajdonában lehetett.<sup>4</sup>

Klimkovics történelmi jelenetéről az első elemzés a magyar grafikatörténet egyik nagyszabású vállalkozásában, Gerszi Teréziának a 19. századi kőrajzolás történetéről írt monográfiájában látott napvilágot (Gerszi 1960: 151. kat. sz. 28). A folytatásra több mint három évtizedet kellett várni, amikor a figyelem fokozatosan a historizmus, a nemzeti romantika és történelmi festészet irányába fordult. 1993-ban Szabó Júlia Szent László XIX. századi képzőművészeti ábrázolásairól írt értekezésében felismerte, hogy a kibékülési ceremónia a magyar történelem egyik kiegészítési aktusaként tűnt fel, amely a festmény készülése az időszakában az egyik legfontosabb közjogi kérdés volt, továbbá felhívta a szerző a figyelmet, hogy az elterjedt litográfiának több változata ismert az MNM Történelmi Képcsarnokában. Szellemesen világított rá interpretációjában, hogy a nyugati országrész urának német orientációja, illetve a keleti részek vezetőjének nemzeti irányultsága a kiegészítés szükségességét feltételezi (Szabó 1993: 214-215, 251. kép és 58. jegyzet).

1995-ben a 19. századi magyarországi művészkultuszra és műpártolásra reflektáló tekintélyes kiállítás katalógusában a műlappályázatok kapcsán Cennerné Wilhelmb Gizella publikálta újra a grafikát. A kötetben a *Salamon és László király kibékülése Szt. István sírjánál 1081-ben* (sic!) cím szerepelt (Cennerné 1995: 246. kat. II. 2.6.). Ez a hibás dátumozás már Szabó Júlia tanulmányának szövegébe is bekerült, igaz, hogy a grafika reprodukciójánál a helyesbített, 1083-as dátum olvasható. Révész Emese a festményt a nemzeti konszenzus történeti példajaként értelmezte, hiszen László csak úgy avathatja szentté elődjét, I. Istvánt, ha visszahívja a száműzetésből Salamont (Révész 2000: 591). Ez a gondolat már a kortársak terminológiájának is részét képezte, hiszen az alkotás keletkezése után a *Képes Újság* egyik elemzője a megbocsátásra helyezte a hangsúlyt, hiszen ez volt az uralkodói legitimitás feltétele (Képes Újság 1859).<sup>5</sup> Egy évtizeddel később, a fentebb idézett, a kiegészítés évében megjelent *Hazánk s a Külföld* hasábjain – az aktuális politikai folyamatok ismeretében egyáltalán nem meglepő módon – éppen ezt az olvasatot nyomatékosították. Legutoljára, 2013-ban Kerny Terézia a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum *István a Szent Király* című kiállításának katalógusában írt a kép kapcsán, még mindig az eredeti festmény ismeretének hiányában, egy kiállított könyv alapján alapos, mélyreható tanulmányt, rávilágítva forrásaira, analógiáira, illetve horderejére a hazai történelmi festészetben (Kerny 2013: 364-366).

A képzőművészcsaládból származó Klimkovics Ferenc, Klimkovics Ignác (1800-1852) festőművész fia, 1846-ban Marastoni Jakab (1804-1860) pesti festőakadémiájára iratkozott be. Tanulmányait a szabadságharc kitörésekor szüneteltette, amikor honvédnek állt és végigküzdötte a harcokat a magyar seregben. 1850-től Bécsben F. G. Waldmüller (1793-1865) irányításával képezte tovább magát, majd 1856-59 között Párizsban telepedett le, ahol Léon Cogniet (1794-1880) tanítványaként működött. Hazaköltözése után, testvérével, Klimkovics Bélával (1833-1885) Kassán festőiskolát vezettek, ahol a fiatal Benczúr Gyula (1844-1920) is tanítványuk volt. Szakmai tevékenysége mellett aktív szerepet vállalt a magyarországi művészeti élet szervezésében. 1872-ben alapítója volt a Felső Magyarországi Múzeumegyletnek, majd 1876-ban oroszországi részt vállalt a Felső Magyarországi Múzeum (Kassa) megalapításában is.

Vizsgált képünk alaptörténete a Salamon király és unokaöccsei, Géza és László hercegek közötti viszály időszakába vezet vissza. Az 1074. március 14-én lezajlott mogyoródi csatában Salamon alulmaradt rokonaival szemben. Ebbe a helyzetbe nem tudván belenyugodni, sógorához IV. Henrik (1050-1106) német-római császárhoz fordult segítségért. A következő fél évtizedben elhúzódó harcok alatt, Géza 1077-ben bekövetkezett halála után László lett az ellenkirály. Végül Salamon beismerte vereségét 1081 tavaszán bőkezű ellátás fejében lemondott a trónról. László ettől az időponttól kezdve az egész ország felett gyakorolhatta uralkodói jogait. Azonban a herceg nemsokára újabb összeesküvést szőtt ellene, mely az uralkodó tudomására jutott, így elfogatta Salamont és Visegrádon börtönbe záratta. Az 1083-as évben István király, Imre herceg és Gellért püspök szentté avatása alkalmából Salamon László kegyelmében részesült. Ennek dacára kiszabadulása után újra szervezkedésbe kezdett. Így a megegyezés nem bizonyult tartósnak, hiszen Salamon nem mondott le trónigényéről, Regensburgba menekült, hogy újfent külső segítséget kérjen.

A *Képes Krónika* erről az eseményről a következőképpen tudósít: „Miatán kiszabadult a börtönből Szent István király és Boldog Imre hitvalló testének felemelése alkalmával, néhány napig a király mellett volt, de aztán elmenekült a kunok királyához...” (Képes Krónika 1987: 134). Klimkovics képe ez alatt az időszak alatt lezajlott események egyik legfontosabb epizódját dolgozta fel.

A festmény a Szent István által alapított székesfehérvári Szűz Mária bazilika mellékhajójában, az államalapító király kőszarkofágja előtt játszódó történelmi jelenetet ábrázol, melyen a Szentkoronát, pontosabban csak a corona latina-t viselő László a megbocsátás keresztényi erényét gyakorolja megtévedt rokonával szemben. Érdeemes felfigyelnünk arra a különbségre, hogy a historizáló szarkofágra fektetett Szent

István viszont a teljes Szent Koronát viseli. Kerny Terézia pontos értelmezését adta a furcsa, történelmi következetlenségnek, mivel a festő kora legégetőbb közjogi problémájára – arra hogy Ferenc Józsefet nem koronázták meg a Szent Koronával – hívta fel a figyelmet (Kerny 2013: 366). A középpontba helyezett két alak udvari emberektől és a klérus vezetőtagjaitól körülvéve kézen fogva közeledik az államalapító szent sírjához. László, miközben jobbával Salamon kezét fogja, balját István katafalkján tartja. Ezzel a szimbolikus gesztussal is kiemelte a festő László aktív, békítő szerepét a történetben. Klimkovics Salamonja nem néz unokaöccse szemébe, miközben az nyílt tekintettel, figyelmesen és bizakodóan fordul rokona felé. Salamon hermelinnel és párdubőrrel ékesített magyaros ruhája ellentétben áll unokatestvére nyugati lovagokra emlékeztető sodronyingének és szabályjának harcias karakterével. A lovagkirályként ábrázolt László mellén látható hatalmas medalionon feltűnő Madonna-kép az uralkodó Mária tiszteletének, illetve az ország felajánlás aktusának szimbóluma, „a Szűz Mária választott vitéze” toposz festői megfogalmazása.

Az 1850-es évek végén Párizsban tartózkodó művész a Pesti Műegylet 1859. június 10-re meghirdetett közgyűlésének történelmi műlappályázatára küldte haza festményét. A Feldunasori épületben május 9. és június 13. között rendezett kiállításon a „történelmi tárgyú pályaművek” 79. tételeként szerepelt a vászon. Erre a kiállításra küldte be Orlai Petrich Soma: *Zách Felicián* című képét, Lotz Károly: *Gellért püspök megtagadja Aba Sámuel megkoronázását Csanádon 1041 évben*, Molnár József: *Frangepánok megmentik IV. Bélát a tatárok üldözéseitől*, illetve Madarász Viktor: *Hunyadi László siratása* című festményét (Sinkó 1995: 240). A mű korabeli súlyát – ahogyan már korábban utaltunk rá – a kortársak emlékezetében jól érzékelteti, hogy Szana Tamás 1901-ben a XIX. századi magyar festészet történetéről írt összefoglalásában is reprodukálták. A szerző szerint a két Párizsban tanuló művésznek Madarásznak és Klimkovicsnak az alkotásai magasodtak ki a pályázati munkák közül, így érthetővé válik, hogy mindkettőt megvásárolta az egylet. Madarász képe a Nemzeti Múzeumba került, míg a Klimkovicsét a tagok közötti kisorsolásra vásárolták meg (Szana 1901: 128).

Az időközben hazaérkezett festő a következő egyleti kiállításon (június 21. – július 13.) is bemutatta művét. Kerny Terézia azt feltételezte, hogy a festmény egy Salamon király életét feldolgozó nagyobb sorozat részeként készülhetett (Kerny 2013: 365. Vö. Szabó 1993: 214. és 57. jegyzet). Szintén ő mutatott rá arra, hogy a Salamon téma mind az irodalomban, mind a képzőművészetben igen népszerű volt a XIX. század folyamán, amely tematikához kapcsolódott Klimkovics képe (Kerny 2004: 33-51).

A szegedi múzeum újonnan azonosított, megtalált festménye a XIX. századi historizmus fontos korszakának egyik jelentőségteljes, már a kortársak által is nagyra tartott, az utókor számára a korszak közjogi, politikai gondolkodását reprezentáló, ezért sok kutató munkája révén értelmezett darabjával gazdagítja a hazai történelmi festészet látványos kollekcióját.



1. kép.: Klimkovics Ferenc: Salamon és Szent László kibékülése Szent István sírjánál 1083-ban.



## IRODALOM

- Szana, Tamás (1901): *Száz év a magyar művészet történetéből, 1800–1900*. Budapest: Athenaeum.
- Gerszi, Teréz (1960): *A magyar kőrajzolás története a XIX. században*. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Szabó, Júlia (1993): Szent László a XIX: század magyarországi festészetében és grafikájában. In: Zádor, Anna (szerk.): *A historizmus művészete Magyarországon. Művészettörténeti tanulmányok*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézete, 202–222. p.
- Sinkó, Katalin (1995): Műlappályázatok. In: Nagy, Ildikó (szerk.): *Aranyérmek, Ezüstkoszorúk, Művészskultusz és műpártolás Magyarországon a 19. században. (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 1995/1.)* Budapest: Magyar Nemzeti Galéria, 240–241.p.
- Cennerné Wilhelmb, Gizella (1995): Ismeretlen mester (19. század közepe) Klimkovics Ferenc (1826–1890) után. In: Nagy, Ildikó (szerk.): *Aranyérmek, Ezüstkoszorúk, Művészskultusz és műpártolás Magyarországon a 19. században. (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 1995/1.)* Budapest: Magyar Nemzeti Galéria, 246.p.
- Révész, Emese (2000): Történeti kép mint sajtóillusztráció (1850–1870). In: Mikó, Árpád – Sinkó, Katalin (szerk.): *Történelem-Kép, Szemelvények múlt és művészet kapcsolatáról Magyarországon (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2000/3)*. Budapest: Magyar Nemzeti Galéria, 580–597.p.
- Révész, Emese (2001): Képi elbeszélés és popularizálás az 1650–1870 közötti sajtóban megjelent történeti képek példáján. In: *Művészettörténeti Értesítő*, 2001/1-2. 142–172.p.
- Kerny, Terézia (2004): Salamon magyar király ábrázolásairól (14–19. század). In: Vadas, Ferenc (szerk.): *Romantikus kastély. Tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére*. Budapest: Hild-Ybl Alapítvány, 33–51.p.
- Szvboda Dománszky, Gabriella (2007): *A Pesti Műegylet története. A képzőművészeti nyilvánosság kezdetei a XIX. századi Pest-Budán*. Miskolc: Miskolci Egyetem Kiadója.
- Kerny, Terézia (2013): Salamon és Szent László királyok kibékülése Szent István sírjánál 1083-ban. In: Smohay András (szerk.): *István a Szent király. Tanulmánykötet és kiállítási katalógus Szent István tiszteletéről halálának 975. évfordulójára*. Székesfehérvár: Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum, 364–366.p.
- Bellus, Ibolya (ford.) (1987): *Képes Krónika*. Budapest: Helikon Kiadó.
- Ritter, Sándor (szerk.) (1860): *A Pesti Műegylet Évkönyve 1859-re*. Pest: Landerer és Heckenast.

## JEGYZETEK

- <sup>1</sup> Ismeretlen festő: *Történelmi kompozíció*. olaj, vászon, 190x146 cm. MFM Ltsz.: 55.613.1.
- <sup>2</sup> Ismeretlen mester: *Salamon és László király kibékülése Szent István sírjánál 1081-ben*. zöldes alányomású litográfia, papíron 326x392 mm. MNM TKCs ltsz.: 5713 Képét közli: CENNERNÉ 1995. 246. kat. II. 2.6.
- <sup>3</sup> A tanulmány lezárása után, nyomdába kerülésének időszakában a festményt restaurálták. Tisztítás során, Szent István szarkofágjának a lábátán előkerült a művész szignatúrája is.
- <sup>4</sup> Elhagyott Javak Kormánybiztossága, 50.56
- <sup>5</sup> N. N.: Salamon és László királyok kibékülése szent István sírjánál. (Kép Klimkovitsól.) *Képes Újság* 1 (1859/1.) 4

## Study on Ferenc Klimkovics's painting called Salamon and St. László's Reconciliation at the grave of St. István in 1083

Róbert Nátyi

A large historical composition of the 19th century can be found in the collection of Fine Arts of the Móra Ferenc Museum Szeged under the inventory number of 55.613.1. According to the limited information of the descriptive carton, the painting has been considered a work of an unknown painter so far, but the canvas is the work of Ferenc Klimkovics (1825-1890), born in Košice, which is identical to the painting titled „*Salamon and St. László's Reconciliation at the grave of St. István*” which has been regarded as a latent work in art history. Despite the fact that the piece has been hiding so far, researchers in the era have often been occupied with this painting as the work's reproductions appeared in the year of its preparation. In the absence of the original painting, the catalogs of exhibitions showing historical paintings of the 19th century, as well as the relevant literature, analyzed the known graphic copies of the artwork from the 1960s. In addition to the identification of the painting without decades of attribution, this paper also deals with the iconographic, historical content and reception history of the work.